

XIV KONFERENCIJA OKRUGLOG STOLA ARHIVA (Luxemburg, 15—18. V 1973)

Tradicionalni »Okrugli stol arhiva« (»Table ronde des archives«) sastao se u maju o. g. na svoje XIV zasjedanje u Luxemburgu. Prije toga, od 12. do 14. maja, radila je komisija za izradu prijedloga za reformu Okruglog stola i predložila plenarnoj sjednici niz novosti u organizaciji tog međunarodnog arhivističkog skupa, od kojih su najvažnije ove: da svaka zemlja smije poslati na zasjedanje najviše dva predstavnika; da će sudionici najmanje na dvije od tri zadnje konferencije i dalje dobivati pozive; da se o organizacijskim pitanjima glasa po načelu jedna zemlja — jedan glas, a o stručnim pitanjima glasa svaki sudionik lično prema svom uvjerenju; da između zasjedanja poslove Okruglog stola vodi biro od 4 člana, kojemu u formuliranju programa za iduće zasjedanje pomažu tri savjetnika; da se povremeno može, umjesto plenarnog zasjedanja, održati tematska konferencija stručnjaka o nekom aktualnom arhivističkom problemu; da se uvede kotizacija za sudionike. Ti prijedlozi prihvaćeni su, ukoliko ne zahtijevaju promjenu statuta Međunarodnog arhivskog savjeta, na plenarnoj sjednici Okruglog stola 18. V 1973.

Na zasjedanju koje prikazujemo bilo je oko 70 sudionika iz 30 zemalja i 6 internacionalnih organizacija. Među njima bio je veći broj direktora glavnih arhivskih uprava ili nacionalnih i saveznih arhiva, kao što to zahtijeva tradicija Okruglog stola. Na prvoj plenarnoj sjednici počastio je arhiviste svijeta svojom prisutnošću veliki vojvoda Jean od Luxemburga, što je prvi put da poglavar države prisustvuje takvom sastanku. Evo najvažnijih misli iz dva glavna referata i diskusije koja se razvila na njihovoj osnovi.

Prvi referat *Heraldika, sigilografija i administrativna simbolika današnjeg doba u arhivima* održao je Christian Gut, direktor arhivske službe grada Pariza, inače tajnik Okruglog stola arhiva. Od 1960. radi međunarodni komitet za sigilografiju, koji će uskoro izdati praktičan vodič kroz nauku o pečatima (*Guide pratique de sigillographie*). Što se tiče heraldike i čuvanja heraldičkih dokumenata, ima — osim arhiva — i mnogo drugih institucija (biblioteka, muzeja, privatnih društava) koje posjeduju spise s grbovima ili o pravu na grb. U francuskom Institutu za tekstualno-kritička istraživanja (Institut de recherches et d'histoire des textes) izrađuje se kartoteka svih grbova u Francuskoj, i to između ostalog i metodama elektroničke obrade podataka.

Način čuvanja. Sve zemlje čuvaju grbove u fondovima, u kojima se oni nalaze po principu provenijencije. Pod nazivom »grbovi« podrazumijevaju se svi spisi heraldičkog karaktera: grbovnice, grbovnici, spisi raznih komisija koje utvrđuju pravo na grb, itd. Ali postoji i mnogo heraldičkih kolekcija, u koje se uvrštavaju oni grbovi koji su otkupljeni, darovani i preuzeti pojedinačno. U Rumunjskoj i SSSR heraldički se spisi čuvaju u posebnim kutijama, pa čak i u posebnim spremištima, u trezorima ili željeznim ormarima. Tako i u Belgiji. U USA se pohranjuju u deacidificirane košuljice i kutije. U nizu drugih zemalja izdaje se heraldička građa na upotrebu pod strožim uvjetima

nego »obične« arhivalije: uz posebni nadzor ili specijalnu dozvolu, ili samo na mikrofilmu odnosno fotokopiji. Ako u nekom fondu ima grbova, oni se posebno ističu u svim informativnim pomagalima za taj fond. Neki arhivi, npr. u Holandiji, imaju posebni katalog za svu heraldičku građu. U Poljskoj postoji fotografski repertorij grbova i pečata.

Heraldičke studije. Za njih je još uvijek najveći interes u zemljama zapadne Evrope, pa zato u njima i izlazi relativno najviše heraldičkih časopisa (»De Nederlandsche Leeuw« / Holandski lav / u Holandiji, a u Švicarskoj »Schweizer Archiv für Heraldik«). M. Jequier uređuje međunarodni časopis »Archivum heraldicum«. U zapadnoevropskim zemljama štampa se i najviše nacionalnih ili lokalnih grbovnika ili monografija o pojedinim grbovima i grupama grbova.

Heraldika u programima obrazovanja arhivista obavezna je u arhivskoj školi u Marburgu, a fakultativna u Ecole des Chartes. U Institutu za historiju i arhivistiku u Moskvi i Institutu za austrijska povijesna istraživanja drže se ciklusi predavanja o heraldici. U nizu zemalja predaje se heraldika u okviru kolegija pomoćnih historijskih nauka ili na posebnim tečajevima za studente koji namjeravaju postati arhivisti. Heraldika je skoro posvuda predmet na prijamnom ili stručnom ispitu za arhiviste.

Organi koji se specijalno bave heraldikom. U pojedinim zapadnoevropskim zemljama to su heraldičke komisije, koje donose konačnu odluku u ispitivanju postojećih i stvaranju novih grbova. Njihovo je sjedište katkada i u nacionalnom arhivu.

Sigilografija. Autor se u početku bavi pitanjem da li je moguće procijeniti koliko pečata ima u određenom arhivu. Raspon je sigilografije od gigant-skih carskih pečata do tzv. Kaō — »ručnih znakova« u Japanu. Ponovo se iznosi stara konstatacija da u muzejima, bibliotekama i drugim ustanovama ima mnogo kolekcija pečata. Arhivi nabavljaju pečatnjake na razne načine: iskopavanjem, kupnjom, preuzimanjem iz administracije.

Čuvanje pečata. Oni se čuvaju odvojeno od dokumenta kojemu pripadaju samo ako su već sami došli u arhiv, tj. ako su prije preuzimanja u arhiv bili odvojeni od matičnog spisa i ne zna se koji je ili gdje je taj spis na koji su prvotno bili utisnuti. Dokumenti s pečatima, ako su velikog formata ili u lošem stanju, čuvaju se uz posebne mjere opreza. Fondovi s mnogo pečata smještaju se u spremišta u kojima su klimatski uvjeti i mikroorganizmi strogo kontrolirani. Za dokumente s pečatom vrijedi načelo »treba ih što manje dirati« (Italija). Inače se oni često čuvaju u posebnim kutijama, koje katkad imaju i više pregradaka, ili u čvrstim kovčuzama. Britanski Public Record Office čuva zlatne bule u trezorima. Karton ili vrećica za čuvanje pečata dopuštaju prolaz zraka (porozni su). U Engleskoj i Vatikanu zaštićuju se olovni pečati specijalnim postupkom protiv kiselih isparavanja i »raka olova«.

Pojedine zemlje ne daju istraživaču u ruke dokumente s pečatima, ili za svaki transport takvih dokumenata upotrebljavaju specijalni omot. Originalni pečat može dobiti na proučavanje samo priznati specijalist, a ostalima se daju fotografije ili mulaže (voštane, gipsane, gumene ili plastične imitacije originalnog pečata).

Informativna pomagala za pečate. Veći broj zemalja poduzima sistematično katalogiziranje pečata u svim svojim arhivskim fondovima, ali pečata ima toliko mnogo da takvi pothvati još uvijek traju. Katalogi pečata se često izdaju, ali su samo u sasvim iznimnim slučajevima (Vatikan) kompletan prikaz cijelog obilja pečata u arhivu. Zato su sigilografska izdanja većinom tematski

— posvećena pečatima određenog razdoblja, kraja, vladara ili organa vlasti. Nije još uspjelo na međunarodnoj razini standardizirati kartice za inventarizaciju pečata.

U mnogim zemljama izrađuju se mulaže (modeli pečata), i to tehnikom pozitivnog ili negativnog otiska, od raznog materijala. Tradicija izrade modela pečata stara je u Francuskoj više od 100 godina.

Neke sjeverne i zapadne evropske zemlje sastavljaju sigilografske repertorije od fotografija pečata.

Sigilografske publikacije. Referent nabraja najvažnije novije sigilografske studije, ali ne donosi kompletne bibliografske podatke.

Uloga arhiva u proučavanju pečata varira u pojedinim zemljama. Većina anketiranih arhiva smatra da rad na naučnom prikazu pečata spada u normalnu aktivnost arhiva. U ponekom odgovoru naglašava se da centralni ili nacionalni arhiv mora organizirati intenzivniji sigilografski rad u posebnom sigilografskom kabinetu (Belgija i Francuska, gdje postoji već bogata tradicija).

Sigilografsko obrazovanje arhivista. Analogno vrijedi sve ono što je rečeno za heraldiku.

Tehničko osoblje koje radi s pečatima malobrojno je. To su većinom restoratori i konzervatori koji su se u toku prakse specijalizirali za popravak ili izradu modela pečata. U Francuskoj se svršeni učenici nekih tehničkih škola mogu natjecati za mjesto »restoratora i modelara pečata«. Poseban specijalist za olovne pečate radi u Vatikanskom arhivu. U ostalim zemljama takvo se osoblje obrazuje u samim arhivima, a kandidati se odabiru između administrativnih i drugih službenika ako se odlikuju sklonošću za bavljenje pečatima. Bilo bi poželjno osnovati centralne nacionalne škole za obrazovanje osoblja koje će se baviti zaštitom pečata. Takva škola, po mišljenju belgijskih arhivista, imala bi sjedište u nacionalnom arhivu i nju bi polazili službenici arhiva.

Moderna administrativna simbolika, kako se iz većine odgovora vidi, ne zadaje još mnogo brige arhivima. Upotreba konvalidacijskih znakova (pečata svih vrsta, od velikog državnog do onog kojim se služi obrtnička radionica; suhih žigova; otiska državnog ili kraljeva grba itd.) regulirana je skoro u svim državama zakonskim odredbama. Slično vrijedi za zaštitne znakove, a ponegdje i za ambleme, kratice i nazive. Ako se na takve konvalidacijske znakove iz bilo kojih razloga ne može primijeniti zakonska odredba, regulirana je njihova upotreba kakvim internim pravilnikom.

Zbirke konvalidacijskih znakova ne postoje gotovo ni u jednom arhivu jer zakoni još ne obavezuju arhive da sabiru ili evidentiraju takve moderne administrativne simbole. No često se dešava da arhivi preuzmu već formirane takve zbirke od nekog tvorca fonda koji ih je po službenoj dužnosti morao formirati, npr. Public Record Office u Londonu ima registre zaštitnih znakova u svom fondu »Ministarstvo trgovine«. Na pitanje: »Smatrate li da bi bilo poželjno da arhivi formiraju zbirku konvalidacijskih znakova i modernih administrativnih simbola?« — većina anketiranih arhiva odgovorila je potvrdno. Francuski arhivisti obnovili su, u svom odgovoru na upitnik, ideju iz vremena poslije francuske revolucije da se svi poništeni pečatnjaci predaju u arhive.

Rijedak je slučaj da neka druga ustanova — a ne arhiv — skuplja administrativne simbole. Tim se poslom, npr., u Danskoj bavi tzv. heraldički savjetnik. Ali tipične takve ustanove su patentni i ostali uredi za zaštitu indu-

strijske svojine. Gotovo nitko ni u jednoj državi ne konzultira arhive prije nego što dade izraditi neki administrativni simbol ili konvalidacijski znak. Jedino se, npr., u Belgiji ne može izraditi novi općinski pečat prije nego što Nacionalni arhiv dade svoje mišljenje. Slično je u Luxemburgu.

Na kraju referent donosi popis izabrane evropske heraldičke i sigilograf-ske literature, objavljene u XIX i XX stoljeću.

U diskusiji povodom ovog referata postavilo se najprije pitanje da li je moderna administrativna simbolika samostalna disciplina (dr Ember, generalni direktor Mađarskog državnog arhiva). On se ujedno založio, na osnovu prijedloga prof. Santifallera u Rimu 1955, da se umjesto termina »pomoćne historijske nauke« uvede naziv »nauke o izvorima«.

Preporučeno je da se ispita ne izazivaju li neke moderne vrste kartona za kutije neželjene kemijske reakcije na pečatima. Postavilo se i pitanje moraju li arhivi obratiti pažnju na falsifikate modernih konvalidacijskih znakova (npr. na lažne pečate i žigove na diplomama). Belgijski arhivisti predlažu da se arhivi više angažiraju na skupljanju, čuvanju i konzerviranju modernih pečatnjaka. Diskutanti iz socijalističkih zemalja iznosili su dokaze za živ interes za heraldiku kod njih.

Mnogo dužu i bogatiju diskusiju izazvao je drugi referat, *Cijena arhivske službe*, što ga je sastavio dr Jörgensen, direktor pokrajinskog arhiva Sealanda (Danska). Na zahtjev UNESCO-a analizirao je on način financiranja 11 arhiva iz cijelog svijeta (Public Record Office u Londonu, pokrajinski arhiv Sealanda u Danskoj, Bundesarchiv u Koblenzu (Savezna Republika Njemačka), Zemaljski arhiv u Hessenu (Sav. Rep. Njemačka), Nacionalni arhiv Francuske u Parizu, Austrijski državni arhiv u Beču, Mađarski državni arhiv u Budimpešti, javni arhivi Izraela, Arhiv Jugoslavije, Nacionalni arhiv USA u Washingtonu i Nacionalni arhiv Malezije). Poslije uvoda o povijesti arhivske službe u spomenutim zemljama iznosi analizu troškova po pojedinim stavkama, pa ćemo iz nje prenijeti najzanimljivije brojke i tvrdnje.

Odnos ukupne novčane mase za plaće službenika prema cjelokupnim troškovima za godišnje poslovanje dotičnog arhiva najpovoljniji je u Mađarskoj, samo 47,9% od cjelokupnih troškova. Procentualno najviše odlazi na plaće u Austrijskom državnom arhivu (87% od cjelokupnih troškova). Referent smatra da »osobne dohotke« kao stavku rashoda u budžetima arhiva, koja je u pravilu najveća, treba detaljnije analizirati, pa konstatira da će ona, što je logično, zavisiti od broja i kvalifikacijske strukture zaposlenih. Utvrđuje zatim da se u svim anketiranim arhivima nalazi zaposleno barem 5 do 6 postojećih kategorija (arhivisti sa sveučilišnom diplomom, osobe sa srednjom stručnom spremom, činovnici — administrativno osoblje, tehničko osoblje (fotografi, knjigoveže...), manipulanti i pomoćno osoblje, drugi stalni namještenici) (u tabeli je očita pogreška da Mađarski državni arhiv ima samo 3 grupe osoblja, op. rec.), što u usporedbi sa situacijom pred nekoliko desetaka godina znači da se poslovi u arhivima strogo dijele prema specijalnostima i da arhivisti više nisu opterećeni administrativnim i tehničkim poslovima. No treba riješiti drugo pitanje: koji je najpovoljniji omjer među tim grupama osoblja, a naročito među arhivistima i ostalim grupama. Nacionalni arhiv Malezije ima samo 7,4% arhivista od ukupnog broja zaposlenih, a najviše ih je u Izraelu (45,3%). Referent nije u tekstu referata dao konačno tumačenje što bi značio visok, a što nizak postotak arhivista među zaposlenima. Zato neka nam ovdje bude dopušteno, na osnovu ličnog mišljenja i nekih činjenica iznesenih u diskusiji, pokušati to rastumačiti. Relativno malen broj arhivista može značiti, ponajprije, da nitko ne želi primiti takvo namještenje (tako je u Maleziji, po izjavi predstavnika) ili nema stručnjaka koji bi zauzeli mjesto arhivista. Zatim, da u arhivu pretežu noviji spisi, koji su već pristigli u registraturno sredenom stanju, pa je dovoljan i mali broj arhivista za uspješno upravljanje takvom

masom spisa (utisak recenzenta je da je to slučaj u USA). Možemo pomisliti i da je posao u dotičnom arhivu tako dobro organiziran i da su tzv. srednji kadrovi tako sposobni da su arhivisti potrebni doista samo kao rukovodioci radnih grupa, koje u kratko vrijeme mogu obaviti velike arhivističke zahvate. Nadalje, broj arhivista može biti relativno malen zato što je u stvarnosti broj ostalog osoblja, zbog raznih okolnosti, neuobičajeno velik (npr. u Public Record Office ima vrlo mnogo korisnika arhivske građe, pa zato ta ustanova zapošljava natprosječni broj manipulanata). Konačno, ne treba zaboraviti ni mogućnost da organi političke vlasti žele iz raznih razloga (nedavno konstituirana nacija ili država, izrazita deficitarnost dokumentacije, potreba za velikom produkcijom stručnih radova u agitacijske svrhe, itd.) da arhiv proradi što intenzivnije kako bi se postigli ciljevi koji nisu strogo u okviru arhivske službe. Tada je razumljivo da će se u takvom arhivu otvoriti više radnih mjesta za arhiviste.

Zanimljivi su i omjeri broja činovnika (administrativnog osoblja) prema ukupnom personalu. Najbolje stoji Public Record Office sa svega 2% administrativaca, slijede Arhiv Jugoslavije s 8% i Nacionalni arhiv u Washingtonu s 8,8%. Najnepovoljniji je omjer u Maleziji (35,3%). Autor smatra da možda u svim odgovorima na anketu nije proveden jedinstven kriterij tko se ima smatrati administrativcem, pa želi dobiti ispravniju sliku time što zbraja postotke srednjeg stručnog kadra i administrativaca u jedinstveni postotak i njih reda u novu rang-listu, u kojoj se, uz određene pomake pojedinih zemalja, prijašnji raspon od 1 : 17,6 smanjuje na 1 : 4.

Što se tiče omjera između arhivista i srednjeg stručnog kadra, trebao bi on, po referentovu mišljenju, biti 1 : 3, dok u stvarnosti ponegdje dostiže i 1 : 6. Naravno, nije svejedno koliki dio srednjeg kadra otpada na fotografe, preparatore i knjigoveže; ako je on veći, zaštita arhivske građe bit će potpunija. U tome vodi Public Record Office sa 64 fotografa i 32 knjigoveže i preparatora.

Slijede opširne tabele o odnosima osobnih dohodaka navedenih grupa zaposlenog osoblja u arhivima, iz kojih se vide značajne razlike u apsolutnom i relativnom iznosu tih dohodaka za pojedine grupe osoblja.

Referent se osvrće i na razne druge beneficije što ih arhivi pružaju svojim radnicima (radno odijelo, subvencionirana prehrana, službeni stanovi i sl.). Slijedi kratak komentar o angažiranju honorarnih suradnika — tu raspon ide sve do zatvorenika, koji se prema svojim kvalifikacijama uzimaju za izradu arhivskih repertorija. Naknadno se govori i o izdacima za školovanje stručnog kadra: najveći su, kako izgleda, u Nacionalnom arhivu USA.

Drugo veliko poglavlje posvećeno je troškovima oko arhivskih zgrada. Ovdje su usporedbe samo približne jer je teško financijski iskazati, npr., vrijednost jedne stare zgrade koju država prepušta na upotrebu arhivu ili mu je iznajmljuje. Prilično velike najamnine plaća Nacionalni arhiv Francuske (149.533 švicarska franka), ali još je drastičniji slučaj Saveznog arhiva u Koblenzu, koji privatnom vlasniku plaća 800.000 švic. franka na godinu za najam uredskih prostorija. Troškovi održavanja zgrade, grijanja i sl. procentualno su najniži u Maleziji, Izraelu i Austriji, a najviši u Londonu i Arhivu Jugoslavije.

Novac za gradnju novih arhivskih zgrada po pravilu ne ulazi u redovni budžet arhiva. Navode se konkretne brojke iz Francuske i Malezije. God. 1970. odobrile su francuske vlasti ukupno 10,266.072 švic. franka za gradnju novih arhivskih zgrada ili proširivanje postojećih, kako u Parizu, tako i u departmanima. U protekloj financijskoj godini odobreno je u Maleziji 3,413.333 švic. franka za dvije nove arhivske zgrade.

Troškovi za uredsko poslovanje variraju od 0,1% u Arhivu Jugoslavije do 16,4% u Nacionalnom arhivu USA. No očito je da se na osnovu te tabele ne mogu donositi zaključci o rentabilnosti ili čak efikasnosti uredskog po-

slovanja pojedinih arhiva jer su budžetske strukture toliko različite da svi podaci nisu bili uniformno shvaćeni (npr. u nekim zemljama nabava uredskog inventara spada u ovu stavku, u nekima ne).

Kod putnih troškova raspon je od 0,07% ukupne budžetske mase (zemaljski arhivi u Hessenu) do 3,5% u Maleziji. Izdaci za tu svrhu ovise uglavnom o ovim okolnostima: ima li arhiv dislocirana spremišta, kontrolira li arhiv rad nekih drugih ustanova izvan svog sjedišta, i da li se troškovi arhivista za sudjelovanje na raznim stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu plaćaju iz arhivskog budžeta.

Troškovi za kupnju arhivalija. U zadnje vrijeme primjećuje se posvuda tendencija da arhivalije u privatnom posjedu što ih je vlasnik voljan prodati arhivu poskupljuju. Zato mnoge arhivske direkcije traže i dobivaju namjenske novčane iznose za kupnju takvih spisa. Dotatori su u takvim slučajevima ne samo državni organi nego i naučne zaklade i slične ustanove. Jedan takav namjenski novčani iznos dosegao je u pokrajini Hessen visinu od 250.000 švicarskih franaka. Inače je u odgovorima na anketu u ovoj rubrici najveću brojku naveo Bundesarchiv u Koblenzu: 206.840 švic. franaka, a nacionalni arhivi USA, Izraela i Vel. Britanije, začudo, ne navode pod ovim troškovima ništa. Postoci sredstava za kupnju arhivske građe u odnosu na ukupnu budžetsku masu kreću se od 0,1% do 2,5%.

Novčana sredstva za kupnju časopisa i stručne literature kreću se od 0,1% ukupnog budžeta u Maleziji, USA i Vel. Britaniji do 1,3% u Hessenu. No apsolutna brojka je ipak najveća u USA (151.057 švic. franaka), a najmanja u Maleziji i Arhivu Jugoslavije (1.333 franka). Francuska nije odgovorila na to pitanje.

Sredstva za izdavanje vlastitih publikacija postoje u budžetima svih anketiranih arhiva i variraju od 0,2% do 5% ukupnog budžeta (na začelju su Public Record Office u Londonu i Arhiv Jugoslavije, a rekorder je Mađarski državni arhiv). No šarolikost je tu velika i zbog same prirode izdanja, koja se mogu ograničiti na godišnje izvještaje o radu, obuhvatiti samo još informativna sredstva, ili se još proširiti na odabrane historijske izvore. Referent se, na žalost, ne osvrće na publikacije u obliku mikrofilmskih zbornika. Osim toga — kako se između redaka moglo razumjeti u diskusiji — sam novčani iznos, predviđen u službenom budžetu arhiva pod stavkom za publikacije, nije isključivo mjerilo izdavačke djelatnosti arhiva i njegovih arhivista jer mogu postojati dogovori s izdavačkim kućama, na osnovu kojih se u toku jedne godine objavljuje određeni broj tiskanih stranica iz pera arhivista. Apsolutno najmanja brojka je pod ovom stavkom u Arhivu Jugoslavije, a najveća u Nacionalnom arhivu u Washingtonu (1.133, odnosno 824.603 švic. franka).

U analizi izdataka za foto-laboratorije i laboratorije za restauraciju i konzervaciju arhivalija, odnosno knjigovežnice, nisu posebno iskazani osobni dohoci zaposlenih, nego uglavnom samo troškovi za opremu tih laboratorija i materijal koji je potreban za njihov rad. Kod foto-laboratorija pitanje je ne obuhvaćaju li iskazana novčana sredstva i one svote koje se u stvarnosti potroše za publiciranje građe, tj. za pripremu mikrofilmskih zbornika. Ta stavka u arhivskim budžetima kreće se od 0,4 (Arhiv Jugoslavije) do 15% (Mađarski drž. arhiv), što u konkretnim brojkama iznosi 2.306 do 565.024 švic. franka. Po apsolutnom iznosu rekorder je Public Record Office u Londonu. Važno je znati da u ovoj tabeli nema odgovora iz USA.

Troškovi za nabavu kartonskih kutija ili drugih vrsta ambalaže za arhivalije čine od 0,1% (Austrija) do 1,3% (Mađarska) arhivskih budžeta. Apsolutno najniža brojka je opet u Arhivu Jugoslavije (1.240 franaka), a najviša u Danskoj (41.017 franaka). Ni ovdje nema odgovora iz USA.

Kod troškova transporta građe u arhiv zanimljivo je istaknuti relativno visoke iznose koji se u tu svrhu u godini dana utroše u Londonu (104.999 franaka) i Washingtonu (532.047 franaka).

U rezimeu referent spominje ideju da se za svaku državu izračuna koliko daje za arhivsku službu na godinu po glavi stanovnika: to bi bio koliko-toliko pouzdan numerički indikator stupnja razvijenosti arhivske službe u dotičnoj zemlji. Pokušava to izračunati za Dansku, Francusku, Hessen i Izrael, pa dobiva rezultat 1,10 (Danska) i 0,66 švic. franka (Francuska), odnosno 0,47 (Hessen) i 0,34 franka (Izrael). Prema tome, arhivska služba je jedan od najmanjih tereta poreskih obveznika.

U dodatku referata nalaze se odgovori na fakultativna pitanja. Njih ćemo prikazati u obliku izvotka iz tabele.

1. fakultativno pitanje: Koliko stoji tekući kilometar polica u novoizgrađenoj arhivskoj zgradi? — Odgovori:

Vel. Britanija:	493.040 švic. franaka
Hessen:	204.000 švic. franaka
Malezija:	40.000 švic. franaka
USA:	985.157 švic. franaka

2. fakultativno pitanje: Koliko po tekućem kilometru građe iznose administrativni troškovi, tj. plaće službenika, i funkcionalni rashodi?

Vel. Britanija:	56.190 SFr u centru Londona, 1.280 SFr. u Ashridgeu
Hessen:	36.000 SFr
Mađarska:	16.000 SFr
Izrael:	26.000 SFr
Arhiv Jugosl.:	55.090 SFr
Malezija:	49.460 SFr
USA:	129.968 SFr, a u sabirnom centru 13.065 SFr.

3. fakultativno pitanje, od velikog interesa za našu arhivsku praksu: Koliko stoji preuzimanje jednog tekućeg kilometra građe u arhiv (transport, dezinfekcija ako treba, nova ambalaža, smještaj na police)?

Vel. Britanija:	17.440 SFr
Izrael:	25.000 SFr, od toga 12.000 SFr za popisivanje
Arhiv Jugosl.:	10.750 SFr
Koblencz:	7.573 SFr
Malezija:	7.253 SFr
USA:	53.949 SFr

4. fakultativno pitanje: Kakva je razlika u troškovima između manipuliranja jednim tekućim kilometrom građe u arhivu i u sabirnom centru? Svi odgovori kažu da takve razlike nema ili da je rad sa spisima u sabirnom centru još i skuplji ako se iz njih često traže podaci za tekuće poslove.

Posebni dodatak posvećen je prihodima pojedinih arhiva. Ističemo samo neke veće stavke. U finansijskoj godini 1970/71. inkasirao je Public Record Office u Londonu za mikrosnimke i kseroks-kopije 1.002.856 SFr.

Za Nacionalni arhiv USA struktura prihoda u 1972. izgleda ovako:

1) Takse za uvjerenja, prijepise, fotokopije, uvez knjiga i restauriranje arhivalija za druge	6,005.121 SFr
2) Od prodaje štampanih i mikrofilmskih publikacija	2,843.251 SFr
3) Najam filmova i prodaja filmskih kopija	8,878.667 SFr
4) Od ulaznica u muzeje predsjedničke knjižnice	925.208 SFr
5) Kamati od namjenskih sredstava — zaklada	97.832 SFr.

I bez naročitog komentara vidi se iz ovih redaka da se foto-laboratorij, knjigovežnica, laboratorij za restauraciju i kinoteka mogu organizirati kao visokoproduktivne djelatnosti.

U diskusiji u povodu ovog referata prevladalo je pitanje koje formalno nije u vezi s temom: Koji je najpovoljniji odnos između arhivista (kadrova s fakultetskom diplomom) i arhivskih pomoćnika (kadrova sa završenom srednjom školom)? Pod »povoljnošću« toga odnosa misli se prvenstveno pozitivan utjecaj na efikasnost arhivske službe, a zatim i rentabilnost sa stajališta donatora — državnog organa koji arhivu odobrava financijska sredstva, jer ni njemu nije u interesu, npr., plaćanje arhivista koji u stvarnosti obavljaju uglavnom poslove arhivskih pomoćnika. Sam dr Jørgensen smatra da je omjer 1 arhivist : 1—2 arhivska pomoćnika optimalan. Razumije se samo po sebi da je važan i omjer manipulanata i ostalog pomoćnog osoblja. Iz ovog pitanja iskristalizirao se dalji problem: na koliko tekućih metara, ili čak kilometara arhivske građe mora biti zaposlen jedan arhivist? G. Duboscq, direktor Nacionalnog arhiva Francuske, informirao je da u Francuskoj ima premalo arhivskih pomoćnika, a 1 arhivist dolazi na 7 km spisa. To bi za arhive s modernim (novijim) dokumentima bilo i dovoljno ako bi svaki arhivist raspolagao s dobrom ekipom pomoćnika i manipulanata. G. Ede, direktor Public Record Officea u Londonu, kazao je da njegova ustanova ima malo arhivista i zato se srednji kadar mora pričuvavati da obavlja barem neke poslove arhivista. Na godinu se izdaje 370.000 dokumenata masi od 100.000 čitača. I dr Mommsen iz Bundesarchiva u Koblenzu misli da se ne može odrediti stalni omjer: koliko km građe na 1 arhivista, jer to ovisi o starosti građe, njenoj prethodnoj središtenosti, količini već postojećih informativnih pomagala, pa i o broju zahtjeva za upotrebu građe. Slična mišljenja iznijeli su i drugi sudionici Okruglog stola. Dr Bernhard Zittel, generalni direktor državnih arhiva Bavarske, konstatirao je da je u ustanovama pod njegovim vodstvom mnogo arhivista opterećeno poslovima nižeg radnog mjesta. Zato će se tamo uvesti četiri razine stručnog rada: akademski, »viši«, srednji arhivski (osobito za novije spise), pretežno fizički poslovi. Naglasio je da treba dati svakome mogućnost da uđe u arhivsku službu (to znači da se ne bi smjeli primati, kao do sada, skoro isključivo diplomirani studenti filozofskog, pravnog, ekonomskog fakulteta, svršeni gimnazijalci...).

Dr Evans iz Nacionalnog arhiva USA naglasio je relativnu vrijednost fakultetske diplome; u njegovu arhivu posjednik takve diplome ne mora nužno zaposjedati radno mjesto arhivista, već i koje drugo. U tzv. međuarhivima (sabirnim centrima) u USA razrađena je formula »1 činovnik na 3.300 tm spisa«, koja se pokazala kao vrlo efikasna za moderne spise. Strogo se pazi da arhivisti ne rade rutinske poslove.

Načelnik Glavne arhivske uprave SSSR Dolгих istakao je da moderno vrijeme traži dobro pripremljenog arhivista, punog znanja i iz filozofije, ekonomije i tehnike, a naročito iz elektronske obrade podataka. Mnogo arhivista u SSSR napušta arhive jer rad nije dovoljno naučno organiziran, pa se sada poduzimaju mjere da arhivi dobiju status naučnoistraživačkih institucija. U arhivskim institutima moći će se obrazovati i srednji kadar.

Dr Dahm (Državna arhivska uprava, Düsseldorf) dopušta odnos 1 : 3 između arhivista i ostalog osoblja, ali u budućnosti treba težiti odnosu 1 : 5,

osobito u arhivima s novijom građom. No u arhivima sa srednjovjekovnim spisima treba težiti odnosu 1 : 1; jedan arhivist bi trebao dolaziti otprilike na 1 km građe, makar bi idealni omjer bio 1 arhivist na 400 tm srednjovjekovnih spisa ili na 500 tm novijih spisa. B. Mahieu iz Nacionalnog arhiva Francuske pokušao je detaljnije razraditi pojam rentabilnosti arhiva i njegov utjecaj na javno mišljenje. Arhivi indirektno doprinose državnim prihodima.

Dr Rieger iz Nacionalnog arhiva USA zauzeo se za usporedbu rentabilnosti pojedinih arhivskih funkcija: čuvanja građe, škartiranja, nadgledanja itd. po nacijama. Kad bi dotatori imali pred sobom takvu komparativnu analizu po fazama arhivskog rada, vidjeli bi na kojem dijelu arhivskog radnog procesa treba pojačati tehnologiju.

Predstavnik Državne arhivske uprave Demokratske Republike Njemačke, G. Exner, naglasio je da značenje arhiva stalno raste, i to u svim državnim djelatnostima, ekonomiji i kulturi. Arhivi u DRNj uštedjeli su u 1972. državi 45.000.000 maraka pronalaženjem razne tehničke i druge dokumentacije. Budžet arhiva u DRNj raste za 2—3% na godinu.

Na ovu diskusiju primijetio je G. Duboscq da postoji i »intelektualna rentabilnost« arhiva, koja se ne može izraziti novčanim jedinicama. Npr., ako grupa učenika posjeti arhiv, u njima se razvija svijest o važnosti historijske dokumentacije. Ministarstvo kulture u Francuskoj raspolaže s 0,60—0,65 % državnog budžeta, a od toga opet 3—4% daje za arhivsku službu, dakle vrlo malo. S tim u vezi naveo je H. Dahm da usprkos stalnom porastu arhivskih budžeta — ponegdje je u SR Njemačkoj čak i do 20% na godinu — oni ipak još uvijek zaostaju za općim porastom budžeta za kulturu.

Dr Evans (Nacionalni arhiv USA) opisao je zatim shemu funkcionalnog budžetiranja u svom arhivu, sasvim sličnu našoj. Za arhivske kalkulacije predlaže model od ovih varijabli:

- 1) starost spisa (stariji spisi traže više rada)
- 2) postojeća arhivistička obrada i informativna pomagala
- 3) stanje očuvanosti građe
- 4) fizički tip dokumenata (pergament, tonska vrpca itd.)
- 5) kako ga često čitači traže (ako se češće traži, treba npr. više manipulantskog rada)
- 6) da li je dotični fond već mikrosnimljen ili štampan?
- 7) Ukupna veličina arhivske institucije, broj spremišta.

Na ovo je dr Zittel nadovezao da se moramo boriti da na mjeriv način izrazimo rentabilnost arhiva, tako da financijer shvati: što više arhivu dajem, stvarno više dobivam. Neka Okrugli stol arhiva dađe obaveznu preporuku o minimalnoj stopi porasta arhivskih budžeta na godinu, uzevši pri tom u obzir koliki dio toga porasta u stvari ide na pokriće inflacije. Prodaja otisaka pečata mogla bi biti izvor prihoda za arhive. Tehnika nam mora biti značajna pomoć u smanjivanju personalnih rashoda. Moramo se zapitati ima li primjera da nova tehnika već daje veće efekte i smanjuje budžetske troškove?

A. Mitkov iz Arhivske uprave Ukrajine naglasio je da su se arhivi SSSR od g. 1966. dalje počeli koristiti značajnim izvorom prihoda: sudjeluju u pripremi registraturnog materijala za predaju arhivima.

Dr Evans je dopunio svoj opis funkcionalnog budžetiranja primjedbom da ono uključuje i ažurne tromjesečne izvještaje o učinku svakog odjela u arhivu. Mehanizam interne kontrole osniva se na jednom formularu od više dijelova; svaki arhivski službenik kroz čije ruke prolaze neki spisi i zadaju mu posla — npr. dežurni u čitaonici, koji ih izdaje čitačima — otkine odgo-varajući dio, zabilježi svoj izvršeni rad i kasnije njima dokumentira svoj učinak. Jedan od dijelova toga formulara predstavlja ujedno i narudžbu za reprodukciju dokumenata.

K. Schwebel (Staatsarchiv, Bremen) naglasio je da se komparativne studije o rentabilnosti arhiva ne mogu izraditi dok se ne sastavi katalog zadataka

arhiva, koji se od zemlje do zemlje razlikuju. Npr., u SR Njemačkoj gradski arhivi onedavno moraju voditi tzv. »zeitgeschichtliche Sammlung« (kroniku događaja u gradu i okolici).

O. Gauye iz Federalnog arhiva Švicarske u Bernu iznio je podatak da se prihod švicarskih arhiva od priprema spisa za preuzimanje skoro izjednačio s njihovim budžetom.

Govorilo se i o financijskoj autonomiji arhiva, koja se spominje u talijanskom projektu arhivskog zakona.

Mnogo je glasova bilo i za pojačavanje propagandne aktivnosti arhiva, preko izložbi, RTV i novina.

Iduće zasjedanje Okruglog stola arhiva zakazano je za septembar 1974. u Ottawi, s glavnom temom *Arhivi i javnost* (sve vrste arhivskih izložbi, publikacija, propagandnih emisija, itd.), a bit će govora i o odnosu arhiva prema dokumentaciji književnika i drugih umjetnika.

Luksemburški domaćini uložili su mnogo truda, a i novaca, da se sudionici Okruglog stola arhiva što bolje osjećaju i da vide što veći dio znamenitosti Luxemburga.

I. Filipović

5. ARCHIVTECHNISCHE WOCHE, München, 1—5. listopada 1973.

Osnovna svrha sastanaka restauratora pod nazivom »Archivtechnische Woche« jest usavršavanje i upoznavanje restauratora SR Njemačke s novim dostignućima na području zaštite i restauriranja dokumenata i knjiga. Obično, međutim, ovim sastancima prisustvuje i određen broj restauratora iz drugih evropskih a i izvanevropskih zemalja.

Sastanci teku obično tako da se od ponedjeljka do petka, prije i poslije podne, smjenjuju predavanja s temama vezanim uz praktičan rad, zatim predavanja stručnjaka iz srodnih područja nauke i privrede s temama koje mogu korisno poslužiti pri praktičnom radu, odnosno proširiti znanja restauratora o određenim problemima. Omogućava se isto tako uvid u praktičan rad, odnosno izvedbe metoda o kojima je bilo govora na predavanjima, posjete laboratorijima i radionicama za restauraciju, te posjete tvornicama i naučnim institutima srodnih djelatnosti.

Prvi sastanak pod ovim nazivom organizirala je Arhivska škola u Marburgu 26. 2 — 1. 3. 1957.¹ Sve slijedeće sastanke organizirala je Generalna direkcija Državnih arhiva Bavarske u Münchenu. Tako je prvi sastanak koji je organiziran u Münchenu održan 10—12. 3. 1958², drugi 28. 8—8. 9. 1961³, treći 28. 8 — 3. 9. 1965⁴, a četvrti 6—10. 10. 1969.⁵ U principu je prihvaćen zaključak da se ovi sastanci održavaju svake četiri godine, s time da se naizmjenično, također svake četvrte godine održavaju sastanci Međunarodnog udruženja restauratora «IADA»; tako je to onda prilika da se restauratori dokumenata, knjiga i grafike sastanu svake druge godine.

¹ Cjelokupan materijal s ovog sastanka umnožen je u obliku skripata u izdanju Arhivske škole u Marburgu, pod uredništvom Joh. Papritzsa.

² U časopisu »Mitt. für d. Archivpflege in Bayern«, Sonderheft 1, München 1958, objavljeni su svi referati u nešto skraćenom obliku, a poseban prikaz o toku sastanka dao je Klaus Desbarats: »Mitt. d. IADA«, 1 (1958) 2, str. 17—18.

³ »Mitt. für d. Archivpflege in Bayern«, 8 (1962) 1/2, prikaz rada sastanka i neki važniji referati; K. Hengstmann, »Mitt. d. IADA«, 1 (1961) 8, 89—90., prikaz rada sastanka.

⁴ Prikazi: Josef Hemmerle, »Mitt. für d. Archivpflege in Bayern«, 11 (1965) 2, str. 83—90.; Ludwig Ritterpusch, »Mitt. d. IADA«, 1 (1965) 20, str. 189—190.

⁵ Prikaz i nekoliko referata: »Mitt. für d. Archivpflege in Bayern«, 16 (1970); prikaz: Johannes Sievers — Ludwig Ritterpusch »Mitt. d. IADA«, 2 (1969) 33, str. 219—224.